

ומסקינן: אכן שמע מינה!

מהם לאו דוקא אלא אגב האחרת נאמרה בלשון כזה.

ודנה הגמרא: מאי הוי עלה, מה ההלכה בבעיא זו?

ופושטת הגמרא: תא שמע מהא דתניא: הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב, פסול.

פחות מכאן, כשר.

הרי להדיא, שפחות משני שיטין, אפילו שיטה ומחצה, כשר.⁽⁴⁹⁾

וממשיכה הגמרא להביא את המשך הברייתא: היו ארבעה וחמשה עדים חתומין על השטר, ונמצא אחד מהן קרוב או פסול,⁽⁵⁰⁾ תתקיים העדות בשאר העדים

קטב-ב

איבעיא להו: הרחיק את העדים שיטה ומחצה מן הכתב, מאי? האם הוא פסול או לאו? (48)

תא שמע ראייה מהא דתניא בברייתא דלעיל: הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב, פסול. ומשמע, דוקא שני שיטין. הא אם הרחיק שיטה ומחצה, כשר.

ודחינן: אימא סיפא של הברייתא, שמוכח ממנה להיפך, דקתני: שיטה אחת, כשר. ומשמע שיטה אחת דוקא הוא דכשר, הא שיטה ומחצה, פסול.

ומסקינן: אלא מהא ליכא למשמע מינה. אין להוכיח כלום מהברייתא, לפי שאיננו יודעים איזה מהם דוקא, הרישא או הסיפא, ואיזה

“ונמצאו שנים הראשונים קרובים או פסולים”. ולפי זה ניחא שהוא ממש כדינו של חזקיה. וגם לפי הגירסא שלנו, כתב הרשב"ם שמסתבר שהסיפא מדברת באותו אופן של הרישא שהרחיק שני שיטין מן הכתב פסול, ובאה הסיפא לומר שאם מילא שם בקרובים כשר.

גם התוס' עמדו על זה שלפי הגירסא שלנו לכאורה קשה, מה הראיה מהברייתא לחזקיה? שהרי אפשר שהברייתא לא מכשירה אלא כשהעדים הפסולים חתמו לאחר העדים הכשרים ולא לפניהם, שאז יש סברא לפסול משום שאויר פוסל שם וכמו שהגמרא אומרת “ואל תתמה”. אלא, מאחר והברייתא אינה קובעת מקום היכן יחתמו העדים הפסולים אלא אומרת שתמא שחתמת פסולים אינה פוסלת את השטר, משמע שבכל מקום שיחתמו, השטר כשר. תוס' ד"ה דאמר.

48. אין הכוונה שסיים את השטר באמצע השורה והשאיר אותה וגם את השורה שאחריה ריקים, שזה ודאי פסול, שהרי יכול להוסיף בחצי השורה מה שירצה ואנו נלמד ממנה שהרי יש אחריה שורה אחרונה. וגם אין לפרש שסיים את השטר בסוף שורה והשאיר אחריה שורה שלימה והעדים חתמו באמצע השורה השניה, שזה ודאי כשר, שהרי לא נלמד אפילו מהשורה השלימה שמה העדים השאירו אותה ריקה וחתמו באמצע השורה שלאחריה. אלא הכוונה שהיה ריוח בעובי של שורה וחצי, והספק הוא האם יש לחשוש שמה הוא יצליח בדוחק לכתוב שם שתי שורות. תוס' ד"ה איבעיא.

49. כי הוא מפחד לזייף כשהוא צריך להצטמצם ולכתוב שתי שורות בדוחק. רשב"א.

50. רשב"ם ותוס' הביאו גירסת רבינו חננאל

הכשרים. (51)

מסייע ליה מהברייתא הזאת לחזקה.

דאמר חזקה: שטר שנשאר בו ריוח של שתי שורות בין סוף השטר לבין חתימות העדים,

בנתיבות המשפט כח ז], על פי מה שכתב הר"ן בגיטין, שלמאן דאמר עדי מסירה כרתי, גם הוא יודה שדי בעדי חתימה בלבד, כי עדי החתימה הם העדים על המסירה, שהרי הגט יוצא מתחת ידי האשה ובידוע שהבעל מסרו לה, ונמצא כאילו עדי החתימה עצמם מעידים על המסירה.

הרי מבואר מדברי הר"ן, שהעדים החותמים אינם מעידים כלל בשעת החתימה, שהרי כותבים את הגט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו, וכן כותבים שטר חוב ללוה בלי המלוה.

ורק בשעת המסירה הם מעידים על המסירה. ואם כן, בשעת המסירה הוי או כשעת ראייה והגדה ומצטרפים יחד הכשרים והפסולים. [ומה שאמרו שעדים החתומים על השטר נעשית כמי שנחקרה עדותן בבית דין, היינו רק בשעת מסירה, שקודם לכן עדיין לא נגמר הדבר ואין העדים מגידים מאומה, שאין להם מה להגיד כלל ורק בשעת מסירה הם כמגידים על המסירה ואז הוי כנחקרה עדותן].

ובכתבי הגר"ח מתרץ את קושיית התוס', שלא שייך בכלל דין נמצא אחד מהם קרוב או פסול בעדות שבשטר. כי לכאורה קשה, במה נעשו עדים שבשטר לעדים הלא עדות זו "מפי כתבם" הוא אלא שמדין שטר הוא, שעל ידי השטר נעשית עדותן כנחקרה בבית דין, וזה שייך רק על העדים הכשרים שיש להם כח "לאשוויי שטרא". אבל העדים הפסולים, כיון שאין להם כח של שטר ממילא אין כאן עדות כלל שהרי "מפי כתבם" הוא ולכן אינם יכולים לפסול את השטר.

ואף לשיטת ר"ת שעדים יכולים לשלוח את עדותן בכתב [ואם כן גם לעדים הפסולים יש דין עדות מצד עדותן שבכתב מלבד עצם השטר] הקצות החושן [מה ג] הביא את דברי

51. הקשו התוס' מהמשנה במכות [ה ב], שלכך נאמר "על פי שני עדים או שלשה עדים", כדי להקיש שלשה לשנים, מה שנים נמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטלה, אף שלשה נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותו בטלה. ומדוע מכשירה הברייתא כאן את השטר שחתום עליו עד פסול?

ותירצו, ששם מדובר בעדות בעל פה, שיתכן שהפסול נתכוון להעיד וכמו שאמרו שם ששואלים את העדים הפסולים "למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו", שרק אם נתכוונו להעיד הם פוסלים את כל העדות. אבל כאן בשטר, כלל הוא בדינו שעדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין, ולכן אמרינן שכאילו נחקר הדבר ונתברר שהעדים הפסולים לא נתכוונו להעיד אלא חתמו על השטר כדי למלא את השורות הריקות שנשארו בין השטר לעדים. או שאם הפסולים חתומים בין העדים או בסופם, אנו אומרים שבעל השטר עשה תנאי שיחתמו גם הם ולכן הם חתמו, ולא משום עדות.

ועוד הביאו מרב יהודאי גאון, שרק אם העדים הפסולים חתמו בתחילה אז הוא כשר שמוכח שחתמו רק לכבוד ולא לשם עדות. אבל אם חתמו בסוף נפסל השטר שמא חתמו לשם עדות.

וכן דעת ר"ת, שרק בתחילה כשר, ומטעם אחר, כיון שבדרך כלל מקיימים את השטר על ידי העדים שבסוף לכן יש לחשוש שמא יבואו לקיים את השטר מהעדים הפסולים.

אולם הש"ך ביאר שם את הירושלמי בדרך אחרת, ולדבריו גם כשחתמין זה שלא בפני זה שייך לדון מצד נמצא אחד מהם קרוב או פסול. וביאר הנתיבות שם את דברי הש"ך [עייין

ומלאוהו בקרובים, כשר. (52)

הירושלמי, שהדבר תלוי אם העדים צריכים לחתום זה בפני זה או לא.

וביאר הקצות החושן, שדוקא אם העדים חותמים זה בפני זה שייך לדון את הדין של נמצא אחד מהם קרוב או פסול, ובזה נאמר החילוק שרק אם הפסולים חתמו ראשונה אז תלינן שמן הסתם חתמו לשם מילוי או כבוד. אבל אם חתמו בסוף ודאי לשם עדות חתמו ופוטלים את השטר. אבל אם חתמו זה שלא בפני זה, אפילו אם הפסולים נתכוונו להעיד, מכל מקום, אין כאן הגדה אחת לצרף אותם יחד, שהרי חתימתם היא הגדתם בלבד, ומאחר שלא חתמו יחד, הרי לא הגידו יחד, ואם כן, לא שייך כלל לפסול מדין נמצא אחד מהם קרוב או פסול.

ולפי זה, בשאר שטרות, חוץ מגט, שאפשר לחתום זה שלא בפני זה, אנו תולים להכשיר שודאי לא חתמו כאחד. ולכן אפילו הפסולים חתומים בסוף, השטר כשר. אבל בגט, שהעדים צריכים לחתום זה בפני זה אין להכשיר אלא אם כן הפסולים חתמו ראשונים.

ומכל מקום, אין כאן צירוף של העדים הכשרים עם הפסולים, כי הכשרים מיד עם חתימתם נעשית עדותן כנחקרה בבית דין וכאילו קיבלו בית דין כבר עתה את הגדתם, ואילו הפסולים אינם מעידים רק כאשר יגיע השטר לפני בית דין, ונמצא כאילו נתקבלה עדות הפסולים והכשרים בשני בתי דין נפרדים, שבאופן זה לא שייך לדון מצד נמצא אחד מהם קרוב או פסול, כיון שאין מה שיצרף אותם לעדות אחת.

וראה עוד בחידושי רבינו חיים הלוי הלכות עדות [ה ו] שהאריך לבאר בגדר צירוף קרוב או פסול בעדות שבשטר.

52. שהרי עתה אין חשש שהמלוה יוסיף שם

דברים.

כתב רבינו יונה, מה שמלאוהו בקרובים כשר, היינו דוקא כשהלוה מילאו קודם שמסר את השטר למלוה או אפילו כשהמלוה מילאו אלא שעשה זאת במצות הלוה. אבל אם המלוה מילאו בקרובים מדעתו, לאחר שהגיע השטר לידו, השטר פסול. כי מאחר שבלי המילוי השטר פסול בגלל הריוח שבין השטר לעדים, נמצא שהלוה נתן לו שטר פסול והמלוה הוא שעשאו שטר כשר מדעתו, ובאופן כזה אין הלוה משתעבד באותו שטר.

וגם דוקא כשמילאו באותו יום שנכתב ונחתם. אבל אם מילאו לאחר מכן, הוא פסול שהרי שטר אינו מתכשר אלא מאותה שעה שמילאו, ונמצא שהוא שטר מוקדם.

ואין לומר שבעצם השטר כשר גם ללא המילוי אלא שיש בו חשש זיוף ולאחר שנתמלא בקרובים ונסתלק אותו חשש הוא מתכשר למפרע, שאם כן, לעולם לא נפסול שטר שהרחיקו עדין מהשטר שתי שיטות שהרי כשיבא לבית דין יאמרו לו למלאוהו בקרובים ויתכשר. אלא ודאי, שאז לא יועיל מילוי קרובים, כיון שהוא יהא שטר מוקדם.

ויש דוחים ראיה זו, כיון שכבר הגיע לבית דין בעוד שיש עליו חשש זיוף, שוב אין לו תקנה. אבל קודם שבא לפני בית דין אפשר לתקנו על ידי מילוי קרובים אפילו לאחר זמן.

וכתב רבינו יונה, שאין סברא לחלק בין בא לפני בית דין לבין לא בא לפני בית דין.

והרא"ש כתב, שסברא מעליתא היא, כיון שחכמים פסלו לכתחילה לעשות שטר כזה, הרי שבית דין צריכים לפוסלו גם בדיעבד כדי לחזק את תקנתם. אבל אם עדיין לא הגיע לבית דין, אפשר להכשירו גם לאחר זמן ואפילו המלוה יכול למלאוהו בקרובים מדעתו, כיון שהוא אינו